

Μάθημα 17ο

Τό κατ' εικόνα Θεοῦ στόν ἄνθρωπο.
Ἡ χριστολογική δομή τοῦ ἀνθρώπου:
ὁ ἄνθρωπος εἶναι κυρίαρχος, ἐλεύθερος,
ὑπεύθυνος γιά τήν κτίση, ἀποτελεῖται ἀπό ψυχή
καί σῶμα, εἶναι καί πρόσωπο καί φύση.

Βρισκόμαστε, παιδιά, στό θέμα τῆς Χριστολογικῆς δομῆς τοῦ ἀνθρώπου, καί λέγαμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ τό ἀρχέτυπό του εἶναι αὐτός ὁ Θεός Λόγος πού ἐνανθρώπησε. Εἴπαμε ἐπίσης ὅτι ὁ ἄνθρωπος, γιά τήν ἀκρίβεια, δέν ἔγινε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἀλλά κατ' εἰκόνα Χριστοῦ.

Ὅπως λέει ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος, ἐπειδή ἀκόμη ὁ Λόγος δέν εἶχε ἐνανθρωπήσει ὅταν ἔγινε ὁ Ἀδάμ, γι' αὐτό ἡ Παλαιά Διαθήκη γράφει ὅτι «κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν».¹ Φυσικά δέν εἶναι λάθος αὐτό· ἀλλά ἐδῶ τώρα θέλει νά δείξει τήν πληρότητα· διότι ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι ἀπλῶς εἰκόνα μόνο τοῦ Θεοῦ, ἀλλά

1. Βλ. Ἁγ. Εἰρηναῖος, *Ἐλεγχος καί ἀνατροπή τῆς ψευδωνύμου γνώσεως*, 5, 16, 2, ΒΕΠΕΣ 5, 166, 11-17.

εἶναι εἰκόνα τῆς θεανθρώπινης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀδιάφορο ἐάν ἱστορικά ὁ Ἀδάμ προηγεῖται τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εἶδαμε ἀκόμα ὅτι τὰ χαρακτηριστικά τοῦ πρωτοτύπου βρίσκονται στήν εἰκόνα *ἄνθρωπος*. Αὐτά τὰ χαρακτηριστικά ἀκριβῶς ἀναλύουμε τώρα. Εἶχαμε δεῖ πῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικός, εἶναι καί δημιουργός. Εἶναι λογικός, ἐπειδή δημιουργήθηκε *κατ' εἰκόνα* τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος εἶναι ὁ ὑποστατικός, δηλαδή ὁ προσωπικός, Λόγος τοῦ Πατρός. Ἀκόμα εἶναι καί δημιουργός, γιατί πλάστηκε σύμφωνα μέ τήν εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ Ὅποιος δημιούργησε τὰ πάντα.

Ἐρχόμαστε τώρα σέ ἕνα τρίτο. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κυρίαρχος. Εἶπε ὁ Θεός στόν ἄνθρωπο νά ἐξουσιάζει τή δημιουργία καί νά τήν κυριεύσει. Εἶπε: *«αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε καί πληρώσατε τήν γῆν καί κατακυριεύσατε αὐτῆς»*². Αὕτη ὅμως ἡ κατεξουσίαση, ἡ ὁλοκληρωτική κυριαρχία (διότι δέν εἶπε *κυριεύσατε*, ἀλλά *κατακυριεύσατε*, πού σημαίνει νά μὴν ὑπάρξει τίποτα πού νά ἀντισταθεῖ στήν κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου), τό *κυριαρχικόν*, ἀποτελεῖ στοιχεῖο τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ.

Μάλιστα, ὁ ἄνθρωπος εἶναι κυρίαρχος, ἐπειδή ἀκριβῶς ὁ Χριστός, κατὰ τήν εἰκόνα τοῦ Ὁποίου ἔγινε ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ὁ Παντοκράτωρ καί ὁ Βασιλεύς τοῦ παντός. Ἐφόσον λοιπόν ὁ Θεός Λόγος ἐξουσιάζει τὰ πάντα, ἔδωσε καί στόν ἄνθρωπο, τήν εἰκόνα Του, νά ἐξουσιάζει τή γῆ. Ὅχι τὰ πάντα, ἀλλά τή γῆ. Μάλιστα

2. Γέν. 1, 28.

υπάρχει ἓνας ψαλμικός στίχος πού λέει ὅτι ὁ Θεός ἔκανε τόν οὐρανό γιά τόν ἑαυτό Του καί τή γῆ γιά τούς ἀνθρώπους.³ Αὐτός ὁ στίχος δείχνει ἀκριβῶς πῶς ἀντανakλᾶται ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο σέ σχέση μέ τόν Θεό Λόγο, πού εἶναι τό πρωτότυπό της.

Ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέει: «*Τοῦτο αὐτὸν ἀποφήνας ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς*». Δηλαδή κατέστησε ὁ Θεός τόν ἄνθρωπο ἐπὶ τῆς γῆς ὅ,τι εἶναι ὁ Θεός στόν οὐρανό· εἶναι ὁ ψαλμικός στίχος πού σᾶς εἶπα. «*Τὸ γάρ, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὸ καὶ αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ἀνηρῆσθαι τῶν ἐν τῇ γῇ*»⁴. Διότι τό ὅτι ἔκανε τόν ἄνθρωπο κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν τίποτα ἄλλο δέν εἶναι παρὰ τό νά ἀναλάβει καί αὐτός τὴν ἐξουσία· δηλαδή τοῦ δώρισε τό κυριαρχικόν, νά γίνει κύριος τῆς γῆς.

Πάνω σ' αὐτό θά ἤθελα νά κάνω ἓνα μικρό σχόλιο, πού, ἂν μπορεῖτε, κρατῆστε το, εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖο.

Ξέρετε ὅτι ὁ πιστός πού ξέρει πολύ καλά θεολογία γνωρίζει αὐτὴν τὴν ἀνθρωπολογία, πού δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀντανάκλαση τῆς Χριστολογίας, κι αὐτό γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Γιά νά ξέρουμε λοιπόν τὴν ἀνθρωπολογία, δηλαδή τόν ἄνθρωπο, πρέπει νά ξέρουμε τόν Χριστό, τὴν Χριστολογία, ὅ,τι ἀφορᾷ στόν Χριστό. Ὅταν τὰ ξέρουμε αὐτά πολύ καλά, δέν ἐκπλησσομαστε ἐμεῖς οἱ πιστοί, ὅταν βλέ-

3. Βλ. *Ψαλμ.* 113, 24: «ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ, τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων».

4. *Πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα*, Λόγος Α΄, PG 48, 428.

πουμε έπιστημονικές έπιτεύξεις, πού άνθρωποι άδα-
 εις, δηλαδή αυτοί πού άγνοοῦν τή χριστιανική θεολογί-
 α, όταν τίς δοῦν, κοκορεύονται, καί πάνω στήν άνοησί-
 α τους λένε μιά καινούργια άνοησία, πώς δέν ὑπάρχει
 Θεός!... Μά ακριβῶς γι' αυτό ὑπάρχει ὁ Θεός, έπειδή
 βλέπουμε νά πραγματώνεται στόν άνθρωπο τό κυριαρχ-
 ικόν.

Ἔτσι λοιπόν δέν έκπλήσσεται ὁ πιστός όταν βλέ-
 πει αυτές τίς έπιστημονικές έπιτεύξεις, ὅπως μία, πού
 μάλιστα θά λέγαμε ὅτι έκανε κρότο, όταν ὁ άνθρωπος,
 γιά πρώτη φορά στήν Ἱστορία, πῆγε σέ ἄλλο οὐράνιο
 σῶμα! Ἦταν τό μεγαλύτερο έπίτευγμα τῆς ανθρωπό-
 τητος αυτό... πῆγαν στή Σελήνη! Τότε ὅλοι εἶχαν μείνει
 μέ τό στόμα άνοιχτό!⁵

Φυσικά, σέ άρα πολλές άνακαλύψεις ἢ έφευρέ-
 σεις, οἱ άνθρωποι ἔμειναν μέ τό στόμα άνοιχτό, ὅπως
 μέ τήν άτομική ένέργεια καί μέ ἄλλα! Βεβαίως, ὅλα
 αυτά τά έπιτεύγματα βοήθησαν νά πᾶμε στή Σελήνη
 καί άργότερα άκόμα παρατέρα. Ἦδη ἄλλα σκάφη,
 χωρίς νά εἶναι έπανδρωμένα, ταξιδεύουν σέ ἄλλους
 πλανῆτες· αυτήν τή στιγμή ταξιδεύουν, καί στόν Ἄρη

5. Ἡ Ἱστορία κατέγραψε ὅτι ὁ άνθρωπος πάτησε στή Σελήνη
 στίς 21 Ἰουλίου τοῦ 1969. Ἡ άποστολή *Απόλλων 11* ἦταν μέρος
 τοῦ προγράμματος *Απόλλων* τῆς NASA, πού εἶχε ὡς τελικό στόχο
 του τήν προσεδάφιση ανθρώπων στή Σελήνη, τό ὁποῖο βεβαίως
 λένε πώς ἔγινε, ὅπως μετέδωσαν τά MME τῆς έποχῆς. Ἡ προσε-
 λήνωση τοῦ ανθρώπου ὁμως ἔδωσε τροφή γιά ποικίλες θεωρίες
 συνωμοσίας, ἐνῶ πολλοί εἶναι αυτοί πού άμφισβητοῦν τήν ἱστορι-
 κότητα τοῦ γεγονότος, καί πιστεύουν, μέ έπιχειρήματα, ὅτι τελικά
 οἱ άποστολές *Απόλλων* τῆς δεκαετίας '60 καί '70 δέν ἦταν τίποτε
 ἄλλο παρά μιά μεγάλη κρατική άπάτη τῆς Ἀμερικανικῆς Ἐταιρεί-
 ας Διαστήματος καί Ἀερονautικῆς (NASA)!

καί ἄλλοῦ, ἴσως καί πιό πέρα. Αὐτά, πραγματικά, εἶναι πολὺ μεγάλα ἐπιτεύγματα. Ἀλλά οἱ ἄνθρωποι ὅμως τῆς ἀθεΐας εἶπαν ὅτι αὐτό εἶναι μία ἀπόδειξη πὼς δέν ὑπάρχει Θεός!

Ἐσεῖς βρίσκετε πουθενά ἐρείσματα αὐτῆς τῆς ἀποδείξεως; Ἐγὼ δέν βρίσκω πουθενά· οὔτε ἱστορικά οὔτε λογικά ἐρείσματα· τίποτα, πουθενά δέν βρίσκω. Καί ἀπορεῖ κανεῖς μὲ αὐτούς, γιατί, στήν ἀνοησία τους νά λένε ὅτι δέν ὑπάρχει ὁ Θεός, προσθέτουν κι ἄλλη μία ἀνοησία, τό ἐπιχείρημα δηλαδή ὅτι, ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος πέτυχε αὐτά τά μεγάλα κατορθώματα, δέν ὑπάρχει ὁ Θεός!... Γιά ἐμᾶς ὅμως, τό ἴδιο ἐπιχείρημα, ἀκριβῶς τό ἴδιο, ἰσχύει ἀπό τήν ἀνάποδη· ἀποδεικνύει δηλαδή ὅτι γι' αὐτό ἀκριβῶς ὑπάρχει ὁ Θεός, ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ· καί ὅπως ὁ Θεός εἶναι κυρίαρχος, ἔτσι καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι κυρίαρχος καί μπορεῖ νά κάνει τέτοια καί ἄλλα κατορθώματα.

Θά παρακαλέσω αὐτό νά τό κρατήσετε· κρατήστε το καλά, γιατί γίνεται ἄγρια ἐκμετάλλευση τῆς ἐπιστήμης, καί αὐτό πού κάνουν οἱ ἄθεοι εἶναι ἀνοητότατο... εἶναι, νά τό πῶ ἀπλούστερα, βλακωδέστατο!... Λοιπόν, προσέξτε πάρα πολὺ αὐτό τό σημεῖο, νά τό θυμᾶστε.

Ἐρχόμαστε τώρα σ' ἓνα τέταρτο σημεῖο· ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος. ὦ, αὐτή ἡ ἐλευθερία...! Θά χρειάζοταν νά κάνουμε ὁλόκληρο θέμα γιά τό τί εἶναι ἐλευθερία. Φυσικά αὐτήν τή στιγμή δέν θά μιλήσουμε γιά τήν ἐλευθερία, παρά μόνο γιά τό ὅτι αὐτή ἀποτελεῖ ἓνα στοιχεῖο τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ στόν ἄνθρωπο.

Ἐπειδή λοιπόν ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα αὐτῆς τῆς ἀπόλυτης Αὐτεξουσιότητος, πού εἶναι ὁ Χριστός, γι'

αὐτόν τόν λόγο εἶναι καί ἐλεύθερος. Ὁ Θεός εἶναι ἐλεύθερος, κάνει ὅ,τι θέλει, καί δέν δεσμεύεται ἀπό τίποτα· καί τόν ἄνθρωπο, τήν εἰκόνα Του, τόν ἔκανε ἐλεύθερο. Ἔτσι ἡ προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐλεύθερη.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης λέει γιά τόν ἄνθρωπο ὅτι «ἐν τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς προαιρέσεως πρὸς τὸν ἐξουσιάζοντα πάντων εἶχε τὴν ὁμοιότητα»⁶. Δηλαδή, ὁ ἄνθρωπος στήν ἐλευθερία τῆς προαιρέσεως –προαίρεση εἶναι ἡ ἐνδόμυχη τάση, ἡ ἐπιθυμία νά κάνω κάτι– εἶχε τήν ὁμοιότητα πρὸς ἐκεῖνον πού ἐξουσιάζει τά πάντα.

Ποιός εἶναι αὐτός; Ὁ Θεός Λόγος. Ἡ μᾶλλον ὄχι ἀκριβῶς, δέν εἶναι ὁ Θεός Λόγος, ἀλλά ὁ ἐνυπόστατος Θεός Λόγος πού ἔγινε ἄνθρωπος, δηλαδή ἡ ἐνυπόστατη Σοφία⁷ πού σαρκώθηκε. Εἶναι ὁ ἐνυπόστατος Θεός Λόγος (ἐνυπόστατος θά πεῖ ὁ προσωπικός, αὐτός πού εἶναι πρόσωπο), πού εἶναι δύο οὐσίες κι ἓνα πρόσωπο. Καί ποιές εἶναι οἱ δύο οὐσίες Του; Ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη.

Ὁ Χριστός, μετὰ τήν ἀνάστασή Του, εἶχε πεῖ: «ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς»⁸, μού δόθηκε κάθε ἐξουσία στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ. Ἐδῶ ὁ Χριστός μιλάει ὄχι ὡς Θεός –γιατί ὡς Θεός βεβαίως εἶναι ἐξουσιαστής τῶν πάντων– ἀλλά ὡς Θεάνθρωπος. Δόθηκε λοιπὸν στήν ἀνθρώπινη φύση Του νά εἶναι ἐξουσιαστής τῶν πάντων, οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἐνώπιον τοῦ

6. *Περὶ Παρθενίας*, 12, ΕΠΕ 9, 82.

7. Βλ. *Παρ. Σολ.* 8.

8. *Ματθ.* 28, 18.

Ὅποιου θά προσκυνήσει ὁ οὐρανός, ἡ γῆ καί τά καταχθόνια· «...ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πάν γόνυ κάμψη, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων»⁹ γράφει στοὺς Φιλιππησίους ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Ὅ,τι θέλει ὁ Χριστός εἶναι ἐλεύθερος νά τό πράξει. Ὅ,τι θέλει! Κατά τή δική Του τήν πραγματικότητα λοιπόν φτιάχνει τήν εἰκόνα Του, τόν ἄνθρωπο, καί τόν κάνει ἐλεύθερο.

Τό θέμα τῆς ἐλευθερίας εἶναι κάτι τό ἀπύθμενο, τό ἀσύλληπτο, μέχρι ποιόν βαθμό ἀφήνει ὁ Θεός τόν ἄνθρωπο ἐλεύθερο!... Νά σᾶς δώσω ἓνα μέτρο; Τόσο ἐλεύθερο τόν ἀφήνει, ὥστε νά διαλέγει μόνος του τήν Κόλαση, καί ὁ Θεός νά μήν τόν ἐμποδίζει!... Τέτοια ἐλευθερία, πού οὔτε οἱ γονεῖς δέν παρέχουν στά παιδιά τους, οἱ ὅποιοι κανχῶνται ὅτι τά ἀφήνουν ἐλεύθερα, καί μάλιστα οἱ ἐλευθεριάζοντες γονεῖς.

Ἄν, γιά παράδειγμα, τό παιδί ἔλεγε στόν πατέρα του καί στή μητέρα του, *Ξέρεις, πατέρα καί μητέρα, ἀποφάσισα ν' αὐτοκτονήσω*, θά ἄφηναν, λέτε, τό παιδί τους νά αὐτοκτονήσει; Κάθε ἄλλο. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ὅμως λέει στόν Θεό, *Ξέρεις, Κύριε, ἀποφάσισα ν' αὐτοκτονήσω*, ὁ Θεός δέν ἐμφανίζεται νά τόν ἐμποδίσει· τόν ἀφήνει νά αὐτοκτονήσει. *Ἀποφάσισα νά ἔχω κύριό μου τόν διάβολο. Δικαίωμά σου!... Θέλω νά πάω στήν Κόλαση. Δικαίωμά σου!... Δέν Σέ πιστεύω. Δικαίωμά σου!...*

Εἶναι σέ ὑπερθετικό βαθμό ἀσύλληπτο τό μέγεθος τῆς ἐλευθερίας πού ἔδωσε ὁ Θεός στόν ἄνθρωπο.

9. Φιλιπ. 2, 10.

Θά μοῦ πεῖτε: *Γιατί νά μᾶς κάνει ἐλεύθερους;*

Ἄν δέν μᾶς ἔκανε ἐλεύθερους, θά φωνάξαμε γιατί δέν μᾶς ἔκανε ἐλεύθερους, γιά νά μπορούμε ἔτσι νά ἁμαρτάνουμε ἢ νά ἀποστατοῦμε! Ρίξτε μιά ματιά στήν παραβολή τοῦ ἀσώτου υἱοῦ· «πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας»¹⁰. Ποιά εἶναι αὐτή ἡ οὐσία; Οὐσία στήν ἀρχαία ἐλληνική σημαίνει περιουσία, ἐκεῖνο πού μᾶς ἀνήκει. Καταρχάς δέν τοῦ ἀνήκει τίποτα· ἀλλά θέλει ὁ Θεός νά ἀνήκει στόν ἄνθρωπο μία περιουσία, καί ἡ περιουσία αὐτή εἶναι τό *κατ' εἰκόνα*. Αὐτή εἶναι ἡ περιουσία μας.

Βλέπετε, ὁ ἄνθρωπος γεννήθηκε γυμνός, καί ἀπό πλευρᾶς σωματικῆς δυνάμεως εἶναι κατώτερος ἀπό πάρα πολλά ζῶα. Ἀκόμα, δέν φέρει φυσική κάλυψη, δέν ἔχει προβιά ἢ πούπουλα γιά νά μπορεῖ νά φυλάγεται ἀπό τό κρύο. Μάλιστα, ὅταν οἱ πρωτόπλαστοι ἔπessαν, ὁ Θεός τοὺς ἔραψε, τοὺς ἔφτιαξε δερμάτινους χιτῶνες. (Θά τό δοῦμε αὐτό, πρῶτα ὁ Θεός, ὅταν θά φτάσουμε ἐκεῖ, τό τί εἶναι αὐτοί οἱ δερμάτινοι χιτῶνες· ἔχουν πάρα πολύ μεγάλη ἀξία καί σημασία.) Ὁ Θεός ἔκανε τόν ἄνθρωπο γυμνό, δηλαδή δέν ἔχει οὔτε μυϊκή δύναμη τόση ὥστε ἔχουν τά ζῶα ἢ ἄλλα ἐντυπωσιακά χαρακτηριστικά· ἐντούτοις ἔχει περιουσία πολύ μεγάλη, τήν ὁποία δέν ἔχουν τά ζῶα· εἶναι τό *κατ' εἰκόνα*. Αὐτό εἶναι τό αἶτημα τοῦ ἀσώτου, «δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας».

Καί τώρα παίρνει ὁ ἄνθρωπος τό *κατ' εἰκόνα* καί τό κατασπαταλᾷ, κατασπαταλᾷ τήν περιουσία. Πῆγε ὁ

10. Λουκᾶ 15, 12.

ἄσματος νά ζήσει μέ τούς ἀνήθικους ἀνθρώπους μακριά ἀπό τόν πατέρα του. Μακριά· ἡ ἀποστασία! Τόν ἐμπόδισε ὁ πατέρας; Ὁχι. *Τί εἶπες; Θέλεις τήν περιουσία πού σοῦ ἀνήκει; Πάρ' την.* Δέν τόν ἐμποδίζει.

Τί σημαίνει ὅμως ἐδῶ κατασπαταλῶ τήν περιουσία τοῦ πατέρα; Ξοδεύω τά χαρίσματα, τά γνωρίσματα τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ σ' ἐμένα ἐκεῖ πού ὁ Θεός δέν θέλει. Μοῦ δίνει τήν ἀπόλυτη ἐλευθερία νά ἀγαπήσω τόν Θεό; Ναί· ἐγώ ὅμως λέω ὅχι, δέν Σέ ἀγαπῶ. Μοῦ δίνει τήν ἐλευθερία νά κυριαρχῶ ἐπὶ τῆς γῆς; Μάλιστα· ἐγώ ὅμως χρησιμοποιοῦ τό χαρακτηριστικό αὐτό γιά νά ἐξουσιάζω τούς ἀνθρώπους καί νά τούς κάνω δούλους. Μοῦ δίνει τό γνώρισμα τοῦ λογικοῦ; Ναί· ἀλλά τό παίρνω καί γίνομαι ἐφευρέτης κακῶν,¹¹ πῶς θά κλέψω, πῶς θά ἀνοίξω κλειδαριές, πῶς θά φτιάξω βόμβες νά σκοτώσω, πῶς, μέ ὅποιονδήποτε τρόπο, θά καταστρέψω καί θά ἀναποδογυρίσω τήν ἀνθρωπότητα καί τό σύμπαν ὁλόκληρο! Αὐτό σημαίνει παίρνω τήν περιουσία τοῦ Πατέρα, τό κατ' εἰκόνα, καί τή σπαταλῶ μακριά ἀπό τόν Θεό, μακριά ἀπό τόν Πατέρα.

Πέμπτο χαρακτηριστικό τῆς Χριστολογικῆς δομῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπεύθυνος γιά τήν δημιουργία, ἀλλά καί γιά τήν ἀνακεφαλαίωσή της, καί τοῦτο γιατί τό ἀρχέτυπό του, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, εἶναι ὁ Ἀνακεφαλαιωτής καί ὁ Σωτήρας ὁλόκληρης τῆς δημιουργίας.

Ἄς ἐξηγήσουμε τί θά πεῖ αὐτό· προσέξτε το.

Ὅπως θά ξέρετε, ὁλόκληρη ἡ κτίση ἐγινε γιά τόν ἄνθρωπο μέ σκοπό νά τόν ὑπηρετήσει.

11. Βλ. *Ρωμ.* 1, 30.

Νά πῶς τό λέει αὐτό ὁ Θεόδωρος Μοψουεσίας· ἀκοῦστε: «*Τελευταῖον δὲ τὸν ἄνθρωπον ἐν τάξει παρ-
ήγαγεν εἰκόνας οἰκείας, ὡς ἂν ἅπανα ἡ κτίσις τῇ τοῦ
ἄνθρώπου χρεία φαίνεται συνδουμένη*»¹², τὸν ἔκανε
τελευταῖο σύμφωνα μέ τὴν εἰκόνα τῆ δικῆ Του, ὥστε
ὁλόκληρη ἡ φύση νά συμπράττει στίς ἀνάγκες τοῦ ἄν-
θρώπου.

Ἐγινε λοιπὸν τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος γιὰ νά ὑπη-
ρετηθεῖ ἀπὸ ὁλόκληρη τὴν κτίση. Συνεπῶς, τώρα εἶναι
ὕπεύθυνος ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴν κτίση ἐπειδὴ ἀκριβῶς
ἔγινε γι' αὐτόν. Ἄν δέν γινόταν ἡ κτίση γι' αὐτόν, δέν
θά ἦταν ὕπεύθυνος ὁ ἄνθρωπος γιὰ ὅ,τι θά συνέβαινε
στήν κτίση.

Τί θά μπορούσε νά συμβεῖ στήν κτίση; Νά, αὐτό
πού ἤδη συνέβη· ὁ ἄνθρωπος ἁμάρτησε καὶ ὁδηγήθηκε
στή φθορά καὶ στὸν θάνατο· γι' αὐτό καὶ ἡ κτίση, ἀφοῦ
ἔγινε γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὁδηγήθηκε στή φθορά καὶ τὸν
θάνατο ἐξαιτίας του.

Ἀκοῦστε πῶς τό λέει στήν Πρὸς Ρωμαίους ἐπιστο-
λή ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «*πᾶσα ἡ κτίσις ἄχρι τοῦ νῦν
συνωδίνει καὶ συστενάζει ἀποκαραδοκοῦσα τὴν ἐλευ-
θερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ*»¹³. Δηλαδή, ἡ
κτίση μέχρι τώρα πονάει καὶ στενάζει μαζί μας, περι-
μένοντας μέ λαχτάρα νά ἐλευθερωθοῦν τά παιδιά τοῦ
Θεοῦ, γιὰ νά ἐλευθερωθεῖ κι ἐκείνη ἀπὸ τὴ σκλαβιά
τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου.

Γιατί ὅμως ὁδηγήθηκε στή φθορά καὶ στὸν θάνατο
ἡ κτίση;

12. Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Γένεσιν, Α', PG 66, 633-646.

13. Ρωμ. 8, 21-22.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος παράκουσε τὸν Θεό, ἡ φθορά καὶ ὁ θάνατος μπῆκαν στὴ ζωὴ του, καὶ διὰ τοῦ ἀνθρώπου στήν κτίση. Ἄρα ὁ ἄνθρωπος ἦταν ὑπεύθυνος γιὰ τὴ δημιουργία, γιὰ τὴν κτίση· ἀλλὰ δὲν τὴν πρόσεξε, κι ἔτσι ἡ δημιουργία ἀκολούθησε τὸν ἄνθρωπο στὴ φθορά τὴ δική του.

Ἡ λέξη ἀνακεφαλαίωση εἶναι μία λέξη πού τὴν χρησιμοποιεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος· εἶναι θεολογικός ὅρος, τὸν ὁποῖο χρησιμοποιοῦν καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, καὶ σημαίνει ἀποκατάσταση, ἀλλὰ μέ τὴν ἔννοια τῆς διορθώσεως.¹⁴

Ὁ Χριστός, λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἦρθε νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ πάντα, νὰ διορθώσῃ τὰ πάντα, δηλαδή νὰ γίνῃ Σωτήρας.¹⁵

14. Ὁ ἅγ. Εἰρηναῖος, ἐπίσκοπος Λουγδούνου, στό *Κατὰ Αἰρέσεων*, ἀναπτύσσει τὴν θεολογικὴ τῆς ἐν Χριστῷ τῶν πάντων ἀνακεφαλαίωσης, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτόν γίνεται παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὸν ἅγιο Εἰρηναῖο, ἀνακεφαλαίωση εἶναι τὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας καὶ ἡ διὰ Χριστόν σωτηρία του. Οὐσιαστικά εἶναι ἡ συμμετοχὴ τοῦ ἀνθρώπου στό λυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ ὡς προοδευτικὴ τελείωση, ἡ ὁποία προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου, πού ἁγιάζει τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ κάθε πτυχὴ τῆς (βλ. Γ. Φλωρόφσκυ, *Οἱ Βυζαντινοὶ Πατέρες τοῦ 5ου αἰῶνα*, Πουρναρεῶς, Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 135-136). Μεταξὺ ἄλλων, ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος γράφει: «Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν ἀνακεφαλαιωσάμενος εἰς ἑαυτὸν τὰ πάντα ἦλθε πρὸς ἡμᾶς, οὐχ ὡς αὐτὸς ἡδύνατο, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς αὐτὸν ἰδεῖν ἡδυνάμεθα» (*Κατὰ αἰρέσεων*, 4, 23, 16-20). «Εἰς τί οὖν πάλιν οὐκ ἔλαβε χοῦν ὁ Θεός, ἀλλ' ἐκ Μαρίας ἐνήργησε τὴν πλάσιν γενέσθαι; Ἵνα μὴ ἄλλη πλάσις γένηται μηδὲ ἄλλο τὸ σφῆζόμενον ἡ, ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖνος ἀνακεφαλαιωθῇ, τηρουμένης τῆς ὁμοιότητος» (*Κατὰ αἰρέσεων*, 3, 33, 8-11).

15. βλ. Ἐφεσ. 1, 10.

Ἀλλά πῶς ὁμως ἡ κτίση θά γίνει καινούργια;

Ἡ κτίση θά γίνει καινούργια διότι ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς θά τήν ἀνακαινίσει.

Σ' αὐτό ἔχει καμμία μετοχή ὁ ἄνθρωπος;

Ἐχει μετοχή στόν ἑαυτό του κυρίως, στήν ὑπαρξή του, στό σῶμα του· νά γίνει καινούργιος κι αὐτός. Ἄν δέν γίνει καινούργιος πνευματικά, νάί μέν θά γίνει ἄφθαρτος καί ἀθάνατος, ἀλλά θά εἶναι γιά τήν Κόλαση· ἡ ἀφθαρσία του καί ἡ ἀθανασία του θά εἶναι γιά τήν Κόλαση. Ἐνῶ, ἂν ἀκολουθήσει τόν Χριστό, τό πρωτότυπό του, τό ἀρχέτυπό του, τότε θά γίνει καινούργιος πνευματικά, καί θά εἶναι γιά τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ὅπως εἶδατε, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπεύθυνος γιά τήν κτίση ἀλλά καί ἀνακεφαλαιωτής της, ἐπανορθώνει τήν κτίση, ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Ἀνακεφαλαιωτοῦ καί Σωτῆρος Χριστοῦ.

Βλέπετε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπαναλαμβάνει τή θυσία τοῦ Χριστοῦ; Βεβαίως ὁ Χριστός μία φορά πέθανε ἐπάνω στόν σταυρό. Δυνάμει τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ ἡ κτίση γίνεται καινούργια.

Προσέξτε ὁμως. Ξέρετε πῶς ἡ κτίση γίνεται καινούργια; Ὀντολογικά. Ξέρετε τί σημαίνει ὀντολογικά; Ἡ ἴδια ἡ σύστασή της γίνεται καινούργια. Δέν εἶναι μεταφορική ἡ περίπτωση, δέν εἶναι ἀλληγορική, δέν εἶναι συμβολική οὔτε ἠθική, ἀλλά εἶναι πραγματική.

Λοιπόν, ὁ ἄνθρωπος τώρα ἐπαναλαμβάνει τή θυσία τοῦ Χριστοῦ –χωρίς φυσικά αὐτή νά ἐπαναλαμβάνεται· μία φορά ἔγινε ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ– ἀλλά τήν ἐπαναλαμβάνει μέσα στόν χρόνο, δηλαδή τήν τελεῖ, μέ τό Μυστήριό τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Μ' αὐτόν λοιπόν

τόν τρόπο ανακαινίζει καί τόν ἑαυτό του καί τήν γύρω κτίση.¹⁶

Νά λοιπόν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει καί αὐτό τό στοιχειό στή δομή του, ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ!

Ἐκτο χαρακτηριστικό τῆς Χριστολογικῆς δομῆς του. Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπό ψυχή κι ἀπό σῶμα· δηλαδή εἶναι διπλῆς οὐσίας. Ἐνα πρόσωπο εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἀλλά ἔχει δύο οὐσίες· ἔχει τήν ὑλική καί τήν πνευματική· τό σῶμα του εἶναι ὑλικό, ἐνῶ ἡ ψυχή του εἶναι πνευματική. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται σέ ἓνα μεταίχμιο, ἀνάμεσα σέ δύο κόσμους· στόν κόσμο τῆς ὕλης καί στόν κόσμο τοῦ πνεύματος, τῶν ἀγγέλων.

Ὁ ὑλικός κόσμος, ἡ κτίση, ἡ φύση ὅπως τή βλέπουμε, δέν ἔχει πνεῦμα· εἶναι μόνο ὕλη. Οἱ ἄγγελοι δέν ἔχουν ὕλη· ἔχουν μόνο πνεῦμα. Συνεπῶς, ὁ ἄνθρω-

16. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος τονίζει: «εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινή κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα» (Β΄ Κορ. 5, 17). Αὕτῃ ἡ μεταμόρφωση καί ἡ ανακαινίση τῆς κτίσεως ἄρχισε μέ τήν σάρκωση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καί συνεχίζεται μέ τήν ἁγιοστική τῶν πάντων λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καί βιώνεται πρωτίστως στή σύναξη τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ πρός τέλεση τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ὁ ἄρτος καί ὁ οἶνος προέρχονται μέν ἀπό στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἀλλά ἔχουν μεταλασθῆ ἀπό τήν ἀνθρώπινη παρέμβαση σέ μιά νέα μορφή. Προσφέρονται στόν Θεό μέ τήν ὁμολογία «τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν», πράξη πού ἀποδίδει ὅσο καμμία ἄλλη τήν πρωταρχική σχέση τοῦ Ἀδάμ τόσο μέ τόν Θεό, ὅσο καί μέ τή δημιουργία. Ἡ εὐχαριστιακή αὐτή πράξη δέν ἀποτελεῖ μόνο σημεῖο ἀποκαταστάσεως αὐτῆς τῆς σχέσεως, ἀλλά καί πρόγευση τῆς ἐσχατολογικῆς καταστάσεως τῆς δημιουργίας (Ἀποκ. 21, 5: «ἰδοὺ καινὰ ποιῶ πάντα»). Ἔτσι, κάθε φορά πού μεταλαμβάνουμε Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ, καί ἐμεῖς καί ὅλη ἡ δημιουργία γινόμαστε καινή κτίσις.

πος εἶναι στό μεταίχμιο· εἶναι τό πλάσμα πού ἐνώνει στήν ὑπαρξή του αὐτούς τούς δύο κόσμους, τόν ὑλικό καί τόν πνευματικό.¹⁷

Ἀπό τήν ἀποψη αὐτή ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνώτερος ἀπό τούς ἀγγέλους, δηλαδή εἶναι πλουσιότερος. Διότι ὁ ἄγγελος δέν ἔχει σῶμα σάν τοῦ ἀνθρώπου· συνεπῶς δέν μετέχει κάποιας οὐσίας ἀπό ὅσα ὁ Θεός γενικά δημιούργησε· ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει μέσα του καί τόν ὑλικό καί τόν πνευματικό κόσμο, ἡ ὑπαρξή του ἀποτελεῖται ἀπό ὅλα ὅσα ὁ Θεός δημιούργησε.¹⁸

Τό ἀντιλαμβάνεστε αὐτό; Εἶναι πολύ σπουδαῖο. Εἶναι λοιπόν πλούσιος ὁ ἄνθρωπος, πάρα πολύ πλού-

17. «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος; Κτιστό πνεῦμα, ὅπως καί οἱ ἄγγελοι, ἀλλά ντυμένο μέ σῶμα. Τά ὑπόλοιπα κτιστά πνεύματα διαφέρουν ἀπό τόν ἄνθρωπο σέ τοῦτο, στό ὅτι δέν ἔχουν τό σῶμα του, τή σάρκα του· γι' αὐτό καί ὀνομάζονται ἀσώματα, αἰῶλα, ἄσαρκα. Ὀνομάζονται ἐπίσης ἀόρατα, ἐπειδή ἐμεῖς στή συνήθη μεταπτωτική μας κατάσταση δέν τά βλέπουμε.» (Ἅγιος Ἰγνάτιος Μπριαντσανίνωφ, Λόγος γιά τά πνεύματα, τόν Παράδεισο καί τόν Ἄδη, ἔκδ. Ἱ. Μ. Παρακλήτου, Ὁρωπός Ἀττικῆς, 2015, σ. 87).

18. Λοιπόν, προσέξτε τώρα ἐδῶ: «Τόν ἔκανες τόν ἄνθρωπο λίγο πιό κάτω, μιά ἰδέα πιό κάτω ἀπό τούς ἀγγέλους». Τό Ἑβραϊκό κείμενο ὁμῶς ἔχει: «λίγο πιό κάτω ἀπό τόν Θεό»! Εἶναι ἀκριβέστερη ἔκφραση, γιατί εἶναι ἀπό τό πρωτότυπο. Ἀλλά, ἐπειδή οἱ ἄγγελοι εἶναι κατά κάποιον τρόπο εἰκόνα τοῦ Θεοῦ (βλ. Ἁγ. Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, *Περὶ θείων ὀνομάτων*, κεφ. Δ', 22: «εἰκὼν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄγγελος, φανέρωσις τοῦ ἀφανοῦς φωτός, ἔσποπρον ἀκραιφνές, διειδέστατον, ἀλώβητον, ἄχραντον, ἀκηλίδωτον, εἰσοδεχόμενον ὅλην, εἰ θέμις εἰπεῖν, τὴν ὡραιότητα τῆς ἀγαθοτύπου θεοειδεῖας καὶ ἀμιγῶς ἀναλάμπον ἐν ἑαυτῷ, καθάπερ οἶόν τέ ἐστι, τὴν ἀγαθότητα τῆς ἐν ἀδύτοις σιγῆς»), εἶναι σάν νὰ τούς παρεμβάλλει ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καί τόν Θεό. (π. Ἀθανάσιος Μυτιληναῖος, *Ἐπιλογή Ψαλμῶν*, Τόμ. Β', Ὁμιλία 8η, ἔκδ. Ἱερῶς Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2015, σσ. 88-89.)

σιος!

Προσέξτε όμως τώρα ἐδῶ. Ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ εἶναι λίγο ὕλη καὶ λίγο πνεῦμα, καὶ εἶναι μιά ψυχοσωματική ἐνότητα, ὄντοτητα, καὶ ἐπειδὴ ἔχει τὰ χαρακτηριστικά τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ, εἶναι μιά ἐπιτομή, μιά περίληψη, ὁλόκληρης τῆς κτιστῆς δημιουργίας, ὁρατῆς καὶ ἀόρατης.

Ὅπως ξέρετε, ὅταν ἔχουμε μιά σειρά τόμων ἐγκυκλοπαιδείας, ἄς ποῦμε εἴκοσι τέσσερα βιβλία, μπορούμε στό τέλος νά γράψουμε καὶ ἓνα βιβλίο, ἓναν τόμο, πού νά ἔχει πάρει στοιχεῖα καὶ ἀπό τὰ εἴκοσι τέσσερα βιβλία, μέ πολύ λίγα λόγια ὅμως. Ἔτσι, ἀντί νά τρέχουμε στή μεγάλη ἐγκυκλοπαιδεία τῶν εἴκοσι τεσσάρων τόμων, πηγαίνουμε στό ἓνα βιβλίο νά βροῦμε ἐκεῖνο πού θέλουμε. Φυσικά, τό ἔχει μέ λίγα λόγια ἐκεῖνο πού θέλουμε, πλὴν ὅμως τό βρίσκουμε. Αὐτό λέγεται ἐπίτομος ἐγκυκλοπαιδεία· δηλαδή σ' ἓναν μόνο τόμο περιέχονται ὅλα τὰ στοιχεῖα, ἐκφραζόμενα μέ συντομία.

Ὅταν λοιπόν λέμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐπιτομή τῆς δημιουργίας, ἐννοοῦμε ὅτι στήν ὑπαρξή του συγκεντρώνει ὅ,τι ὑπάρχει στόν ὑλικό καὶ τόν πνευματικό κόσμο. Ἐπιτομή τῆς δημιουργίας λοιπόν ὁ ἄνθρωπος! Καταπληκτικό!

Ποῦ βρίσκεται λοιπόν ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ; Βρίσκεται στήν ἐνανθρώπηση· ὁ Θεός Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος. Συνεπῶς, ἐνῶ ὁ Χριστός εἶναι ἓνα πρόσωπο, μιά ὑπόσταση, ἔχει αὐτόν τόν πλοῦτο· εἶναι ὁ Θεός Λόγος, δηλαδή ἡ Θεότητα, εἶναι καὶ ὁ Ἰησοῦς, δηλαδή ἡ ἀνθρωπότητα, ἡ ἀνθρώπινη φύση Του, τό σῶμα καὶ ἡ

ψυχή Του.

Ἐπειδή λοιπόν καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἑνανθρωπήσας Θεός Λόγος, εἶναι ἐνωμένος μέ δύο οὐσίες, ὕλη καί πνεῦμα, –ἀσύγχυτα ὅμως, δέν μπερδεύονται αὐτά, σέ ἓνα πρόσωπο, μία ὑπόσταση– καί ἐπειδή ὁ Θεός Λόγος θά γινόταν αὐτό εἴτε ἀμαρτάναμε εἴτε ὄχι, γι' αὐτόν τόν λόγο τώρα κάνει καί τόν ἄνθρωπο εἰκόνα Του, νά εἶναι δηλαδή ὕλη καί πνεῦμα.

Σᾶς εἶχα πεῖ καί μία περασμένη φορά ὅτι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ θά γινόταν ἄνθρωπος, ἔστω καί ἂν ἀκόμα δέν ἀμαρτάναμε, γιατί αὐτό ἦταν τό πρῶτο θέλημα τοῦ Θεοῦ.¹⁹

Ἐδῶ θά μείνω λίγο σέ κάτι πού πρέπει νά τό κατοχυρώσω· εἶναι τό ἐξῆς. Σᾶς εἶχα ρωτήσῃ στό περασμένο μάθημα, ποῦ νά εἶναι ἄραγε ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, στό σῶμα ἢ στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου. Συνήθως στά ἐγχειρίδια τά σχολικά θά βρεῖτε ὅτι εἶναι στήν ψυχή. Δέν

19. Στή Θεολογία τό ἐρώτημα *Γιατί ὁ Θεός ἔγινε ἄνθρωπος;* (*Cur Deus Homo?*) εἶναι γνωστό καί ὡς *ἐμπροϋπόθετη* ἢ *ἀπροϋπόθετη σάρκωση τοῦ Λόγου*. Ἡ *ἐμπροϋπόθετη σάρκωση* σημαίνει πῶς ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος γιά νά λυτρώσῃ τόν ἄνθρωπο ἀπό τή φθορά καί τόν θάνατο· προϋπόθεση τῆς θείας ἑνανθρωπήσεως ἦταν ἡ παρουσία τῆς ἁμαρτίας. Ἀντίθετα, ἡ *ἀπροϋπόθετη σάρκωση* σημαίνει ὅτι ὁ Λόγος θά ἐσαρκοῦτο ἀσχέτως ἀπό τήν πτώση στήν ἁμαρτία· εἴτε δηλαδή ἀμάρτανε ὁ Ἀδάμ· εἴτε ὄχι, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ θά γινόταν ἄνθρωπος. Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτό τό ἐρώτημα ἔχει δοθεῖ ἀπό τήν ὀρθόδοξη Παράδοση κατὰ τρόπο διανυγέστατο. Σέ πολλά χωρία τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ὅπως καί στή διδασκαλία πολλῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας (Μάξιμος Ὁμολογητής, Ἰσαάκ Σύρος, Γρηγόριος Παλαμᾶς, Νικόλαος Καβάσιλας, κ.ἄ.), βρῖσκουμε τήν ἀπάντηση, ἡ ὁποία διατυπώνεται στή φράση: «ἄνθρωπος γίνεται Θεός, ἵνα Θεὸν τὸν Ἀδὰμ ἀπεργάσῃται» (Βλ. δοξαστικό τῶν Αἰώνων τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου).

εἶναι ἀκριβές. Ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἶναι σέ ὁλόκληρο τόν ἄνθρωπο. Καί γιά νά μήν μπερδευτεῖτε καί ἀναρωτηθεῖτε, *πῶς εἶναι δυνατόν ὁ Θεός νά εἶναι ἄνθρωπος*; τό βλέπετε τώρα ἐδῶ, στό σημεῖο αὐτό. Ἐπειδή ὁ Θεός Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος, γι' αὐτό ἔκανε τόν ἄνθρωπο σύμφωνα μέ τά δικά Του τά μέτρα, νά εἶναι μέτοχος δηλαδή καί πνεύματος καί ὕλης. Ἄρα λοιπόν ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ γιά τήν ἀκρίβεια, εἶναι σέ ὁλόκληρο τόν ἄνθρωπο, καί στό σῶμα του καί στό πνεῦμα του.²⁰

Ὁ ἅγιος Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης πάνω σ' αὐτό λέει (δέν θά σᾶς τό μεταφράσω): *«καθάπερ γάρ ἡ αὐτοῦ θεότης ἐνήργει, καί θεανδρικῶς... οὕτω καί ἡ ψυχὴ (τοῦ ἀνθρώπου) ἡ κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσιν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ Λόγου ὑπάρχουσα, ἐνεργεῖ ψυχανδρικῶς, τουτέστι σωματοψύχως, εἰς τύπον τοῦ θεανδρικῶς Χριστοῦ»*²¹.

Ἀκοῦστε αὐτούς τούς ὅρους: *θεανδρικῶς*, ἡ θεία μαζί μέ τήν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ, καί *ψυχανδρικῶς*, δηλαδή ἡ ψυχοσωματική ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου. Ἄρα λοιπόν ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ θεανδρικοῦ Χριστοῦ. Τί ὥραϊο πού εἶναι αὐτό!

Ἐβδομο. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυό πράγματα· φύση καί πρόσωπο. Τά ζῶα εἶναι μόνο φύση· δέν εἶναι καί πρόσωπα. Δέν ἔχει σημασία ὅτι ἡ γάτα μου μέ βλέπει, μέ ἀκούει, μέ ἀντιλαμβάνεται, ζεῖ στό περιβάλλον μου ἔτσι πού μπορεῖ καί προσαρμόζεται. Αὐτή δέν ἀποτε-

20. Βλ. Μάθημα 15ο, ὑποσημ. 23, σσ. 86-87.

21. Ἁγ. Ἀναστάσιος ὁ Πρεσβύτερος, ὁ ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει, *Ἐκ τοῦ κατ' εἰκόνα*, Λόγος Α', PG 89, 1148D-1149A.

λεῖ πρόσωπο. Τό πρόσωπο συνίσταται ἀπό τήν αὐτο-συνειδησία.

Ὅταν ὁ Θεός λέει στόν Μωυσῆ –ἀκοῦστε αὐτήν τή φράση– «ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν»²², ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπάρχων, τό *εἰμί*, αὐτό τό ρῆμα, ἐκφράζει ὑπαρξη, ἐνῶ τό *ἐγὼ* ἐκφράζει πρόσωπο. Ποτέ τό ζῶο δέν λέει *ἐγὼ*· ὁ ἄνθρωπος ὅμως λέει *ἐγὼ*, ὁ Θεός λέει *ἐγὼ*. Ὅπως λοιπόν ὁ Θεός εἶναι οὐσία καί πρόσωπο, ἔτσι καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι οὐσία καί πρόσωπο.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὅπως ξέρετε, εἶναι ἓνα ἀπό τά τρία πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριάδος· εἶναι τό δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἀγίας Τριάδος. Εἶναι λοιπόν ἓνα πρόσωπο, ἀλλά ἔχει κοινή οὐσία μέ τόν Πατέρα καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιο. Κοινή εἶναι ἡ οὐσία, εἶναι μία οὐσία. Τί σημαίνει αὐτό; Οὐσία καί πρόσωπο εἶναι ὁ Θεός Λόγος· ἀλλά οὐσία καί πρόσωπο εἶναι κι ὁ ἄνθρωπος. Νά, καί ἐδῶ βλέπουμε τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ στόν ἄνθρωπο. Δέν εἶναι καταπληκτικό;...

Τί λέτε, παιδιά; εἶναι σπουδαῖα αὐτά πού λέμε; Ξέρετε τί συνέπειες ἔχουν αὐτά, ἀπό πάσης πλευρᾶς; Θά σᾶς πῶ, πάνω στό τελευταῖο, μιά μικρή συνέπεια. Μόνο νά τά θυμόσαστε αὐτά, γιατί ἐγὼ δέν μπορῶ νά ξέρω τί περιπτώσεις θά συναντήσετε στή ζωή σας. Ἐσεῖς κρατᾶτε καλά αὐτά πού ἀκοῦτε καί νά τά μάθετε· καλά κάνετε καί κρατᾶτε καί σημειώσεις.

Προσέξτε λοιπόν ἐδῶ κάτι, ἀκοῦστε. Σέ κάποιες ἐποχές, κυρίως ὅμως στήν ἐποχή μας, ὁ ἄνθρωπος δέν ἀναγνωρίζεται ὡς πρόσωπο, ἀλλά ὡς *μάζα*.

22. Ἑξοδ. 3, 14.

Ἀκοῦμε συχνά τή λέξη *λαός*. Ὁ *λαός*, φυσικά, ἀποτελεῖται ἀπό πολλά ἄτομα. Ξέρετε, ἄλλο εἶναι τό *πρόσωπο* καί ἄλλο τό *ἄτομο*. Βέβαια στήν κοινή μας γλώσσα τά ἀνακατεύουμε αὐτά· ἀλλά, ἂν θέλουμε νά ἀκριβολογήσουμε, αὐτά εἶναι διαφορετικά. Ἄτομο εἶναι ἓνα κομμάτι ἀπό τό σύνολο, τό ὁποῖο δέν καθορίζει καί πρόσωπο. Ὅταν λέμε *πρόσωπο*, ἔχει πολλή σημασία· σημαίνει ὅτι ἔχουμε ἓνα ἐπιμέρους *ἐγώ*.

Λοιπόν. Ἐάν τόν *λαό*, ἓναν *λαό*, πού ἀποτελεῖται ἀπό ἄτομα, τόν βλέπουμε ὡς ἐπιμέρους πρόσωπα, τότε βεβαίως αὐτό εἶναι συνέπεια τοῦ ὅτι ἀναγνωρίζουμε τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο. Ἀντιθέτως, ὅταν δοῦμε τόν *λαό* σάν μία *μάζα* –τελευταῖα, ἀκοῦμε πολύ συχνά τή λέξη *μάζα*... οἱ *μάζες*, *μαζικά*... πού σημαίνει πολτοποίηση τῶν προσώπων– τότε δέν ὑπάρχει πρόσωπο, δέν ὑπάρχει ἐλευθερία, δέν ὑπάρχει λογική, δέν ὑπάρχει τίποτα· κάνουμε ὅ,τι λέει ἡ *μάζα*.²³

Ποῦ εἶναι τό πρόσωπο; Πουθενά. Καί ἂν πάει νά ἀναφανεῖ κανένα πρόσωπο, τρώει μιά καρπαζιά, καί γίνεται πάλι *πολτός*, *μάζα*!...

Ἔρχεται λοιπόν ὁ ἄνθρωπος νά πολτοποιήσει τά

23. Στήν κομμουνιστική φρασεολογία ἡ λέξη *μάζα*, καί τά παράγωγά της, εἶναι συνηθισμένη. Ἐνδεικτικά: «*Τό κλειδί τῆς ἱστορίας εἶναι ὁ συντηρητισμός τῶν μαζῶν*» (Μάρξ). «*Ἄν δέν τραβήξετε ὅλη τή *μάζα* τῆς ἐργατικῆς καί τῆς ἀγροτικῆς νεολαίας σ' αὐτήν τήν οἰκοδόμησι τοῦ κομμουνισμοῦ, δέν θά μπορέσετε νά χτίσετε τήν κομμουνιστική κοινωνία*» (Ἀπό λόγο τοῦ Λένιν στό III Πανρωσικό Συνέδριο τῆς Κομμουνιστικῆς Ἐνώσεως Νεολαίας τῆς Ρωσίας, 2-10-1920). «*Οἱ νέοι θά πρέπει νά μάθουν νά σκέφτονται καί νά λειτουργοῦν ὡς *μάζα*· εἶναι ἐγκληματικό νά σκέφτονται ὡς ξεχωριστά ἄτομα*» (Τσέ Γκεβάρα).

άνθρώπινα πρόσωπα καί νά παραγάγει τό τερατῶδες στοιχεῖο πού λέγεται *μάζα*. Καί ἡ ἐποχή μας ἔχει κάτι τέτοιες *μηχανές* καί βγάζει κάτι τέτοια... –ὁ καθένας καί ἡ καθεμία καταλαβαίνει τί ἐννοῶ. Νά τό κρατήσετε καλά αὐτό. Μόνο ὁ Χριστός ἀναδεικνύει πρόσωπα, γιατί εἶναι οἱ εἰκόνες Του. Καί αὐτά πέρασαν, ξέρετε, σέ κοινωνικά συστήματα, δυστυχῶς· καί, περνώντας σέ κοινωνικά συστήματα, ἔχουμε τή συμφορά νά ἔχουμε τό φαινόμενο τῆς *μάζας*.

Νά προχωρήσω; Ὅγδοο; ἔνατο; δέκατο; Παιδιά, εἶναι πάρα πολλά τά στοιχεῖα τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο· ὅμως δέν μποροῦμε νά τά ἐξαντλήσουμε ὅλα. Εἶπαμε ὅσα μποροῦμε νά ξέρουμε, ὅσα μποροῦμε νά ἀντιληφθοῦμε· ὅλα τά ἄλλα μένουν ἕνα μυστήριο, γενικά ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο μένει ἕνα μυστήριο.

Ἀλλά θά ρωτήσετε: *Γιατί ἔγινε ὁ ἄνθρωπος;*

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης λέει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔγινε γιά νά βλέπει τόν Θεό.²⁴ Ἀκούστε ἀπάντηση... γιά νά βλέπει τόν Θεό!...

Γιατί, νομίζετε, ὁ Χριστός ἀνοίγε τά μάτια τῶν τυφλῶν; Μήπως τό ἔκανε γιά νά δοῦν τό φῶς τοῦ ἡλίου; Ὅχι· τό ἔκανε γιά νά δοῦν τόν ἐνανθρωπήσαντα Θεό, Αὐτόν πού θά βλέπουμε στήν αἰωνιότητα!

24. *Περὶ τῶν νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων*, ΕΠΕ 100, 456: «Διὰ τοῦτό φησιν ἡ Γραφή "κατ' εἰκόνα Θεοῦ" γεγενῆσθαι τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἂν, οἶμαι, τῷ ὁμοίῳ βλέπειν τὸ ὅμοιον. Τὸ δὲ βλέπειν τὸν Θεόν, ἐστὶν ἡ ζωὴ τῆς ψυχῆς, καθὼς ἐν τοῖς φθάσαισιν εἴρηται». Βλ. *Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου*, κεφ. Η', ΕΠΕ 91, 50: «Ὅρθιον δὲ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ σχῆμα καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνεται καὶ ἄνω βλέπει».

Ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης, στήν πρώτη καθολική ἐπιστολή του, μᾶς λέει: «οὐπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁψόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστι»²⁵. Δέν μᾶς φανερώθηκε ἀκόμη τί θά εἴμαστε· ἀλλά γνωρίζουμε ὅτι ὅταν φανερωθεῖ ὁ Χριστός θά εἴμαστε ὅμοιοι μέ Αὐτόν, γιατί θά Τόν δοῦμε ὅπως εἶναι. Δηλαδή θά ἔχουμε προσέγγιση εἰκόνας καί πρωτοτύπου.

Ὡστε τά ἀντίτυπα θά βλέπουν τό πρωτότυπό τους! Αὐτό εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ· καί αὐτό θά προσπορίζει στόν ἄνθρωπο ἀπέραντη μακαριότητα.

Ἐπιτρέψτε μου ἓνα παράδειγμα.

Τί λέτε; δυό ἄνθρωποι πού ἀγαπιοῦνται δέν ἐπιθυμοῦν νά βλέπονται;... Δυό φίλοι, δυό σύζυγοι, δυό ἀδέλφια, δέν θέλουν πολύ νά βλέπονται;... Ποῦ εἶναι ἡ εὐτυχία; Στό νά βλέπονται. Τί ἄλλο; νά βλέπονται! Ἦ, αὐτή ἡ εὐτυχία θά εἶναι καί στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ· νά βλέπουμε τόν ἐνανθρωπήσαντα Θεό Λόγο!

Τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως, πού περιγράφει τό ἀποκορύφωμα τῆς πάλης τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἀναφέρει ὅτι ὅταν θά φανερωθεῖ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ οἱ πιστοί θά δοῦν τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ· «καί ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ»²⁶!

Ἡ ὄραση τοῦ προσώπου τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἡ θέα τῶν συν-εικόνων μας θά λέγαμε, εἶναι ὄραση τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ.

Ἔχετε προσέξει ὅτι σέ κάθε ἀκολουθία πού ἔχουμε στήν Ἐκκλησία θυμιάζουμε τούς πιστούς; Ὁ ἱερέας

25. Ἰωάν. Α΄ Ἰωάν. 3, 5.

26. Ἀποκ. 22, 4.

θυμιάζει τις εικόνες, αλλά και τούς πιστούς, γιατί είναι ζωντανές εικόνες τοῦ Χριστοῦ! Θυμιάζουμε καί τούς νεκρούς· καί τά ὅσα θυμιάζουμε στόν τάφο! Γιατί; Διότι εἶναι ἡ σπασμένη εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἐκεῖ· εἶναι ἡ μισή· μόνο τό σῶμα εἶναι. Ἐάν δέν ἦταν καί τό σῶμα εἰκόνα, δέν θά θυμιάζαμε τά κόκκαλα στόν τάφο. Τά θυμιάζουμε ἐπειδή θά ὁλοκληρωθεῖ ἡ εἰκόνα, θά ἀνακεφαλαιωθεῖ, θά ἀποκατασταθεῖ μέ τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν.²⁷

Ὁ Ἀββᾶς Ἀπολλῶ (τοῦ 4ου αἰῶνος) ἔλεγε αὐτό τό περίφημο: «Δεῖ ἐρχομένους τοὺς ἀδελφούς προσκυνεῖν, οὐ γὰρ αὐτούς, ἀλλὰ τὸν Θεὸν προσεκύνησας. Εἶδες γὰρ τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες Κύριον τὸν Θεόν σου»²⁸. Ὅταν ἔρχονται οἱ ἀδελφοί, νά τούς προσκυνᾷς· διότι δέν προσκυνᾷς τούς ἀδελφούς, ἀλλὰ προσκυνᾷς τὸν Θεό. Διότι –ἀκοῦστε αὐτό– εἶδες τὸν ἀδελφόν σου; εἶδες Κύριο τὸν Θεόν σου!... Εἶναι στή Λαυσαϊκὴ ἱστορία, στήν παράγραφο 52. Εἶναι περίφημο αὐτό... περίφημο!

ὦ, παιδάκια μου, ὦ, παιδιά... ἂν αὐτό τό πράγμα τό καταλαβαίναμε στή ζωὴ μας, πόσο διαφορετικές θά ἦταν οἱ κοινωνίες τῶν ἀνθρώπων!...

Ὁ Ἰακώβ, ὅταν κάποτε ἦταν αὐτοεξόριστος στή Μεσοποταμία, ἐπιστρέφοντας, συνάντησε τὸν Ἡσαῦ

27. Βλ. Ἐφεσ. 1, 10.

28. Ἀποφθέγματα ἁγίων Γερόντων, Περὶ τοῦ Ἀββᾶ Ἀπολλῶ, 3, PG 65, 136B. Κατὰ τὸν ἅγιο Σιλουανό, «ὁ ἀδελφός μας εἶναι ἡ ζωὴ μας» (Ἀρχ. Σωφρόνιος, Ὁ ἅγιος Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης, ἔκδ. Ἰ. Μ. Τιμίου Προδρομόν, Ἑσσεξ Ἀγγλίας, 2003, σ. 448). Βλ. ἅγ. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Στρωματέων, PG 1, 19.94.5.1 καί 2, 152.70.5.2. Ἀββᾶς Δωρόθεος, Ἔργα Ἀσκητικά, Λόγος Τ΄, 181, 5.

τόν ἀδελφό του, καί τοῦ εἶπε: «Εἰ εὖρον χάριν ἐναντίον σου, δέξαι τὰ δῶρα διὰ τῶν ἐμῶν χειρῶν· ἔνεκεν τούτου εἶδον τὸ πρόσωπόν σου, ὥς ἂν τις ἴδοι πρόσωπον Θεοῦ»²⁹. Πάρε αὐτά τὰ δῶρα πού ἔφτιαξαν τὰ χέρια μου· ἐξαιτίας αὐτοῦ εἶδα τό πρόσωπό σου, ὅπως κάποιος θά μπορούσε νά δεῖ τό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ!

Ὁ 41ος ψαλμός, στόν στίχο 8, λέει: «ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται». Ποιά εἶναι αὕτη ἡ ἄβυσσος πού ἐπικαλεῖται τήν ἄλλη ἄβυσσο;³⁰ Ἡ μία ἄβυσσος εἶναι ἡ ἄβυσσος τοῦ μυστηρίου τῆς εἰκόνας πού ὑπάρχει στόν ἄνθρωπο! Καί ἡ ἄλλη ἄβυσσος; Εἶναι ἡ ἄβυσσος τοῦ πρωτοτύπου, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ! Ἡ μία λοιπόν ἄβυσσος, ὁ ἄνθρωπος, ἐπικαλεῖται τήν ἄλλη ἄβυσσον, τόν ἐνανθρωπήσαντα Υἱό τοῦ Θεοῦ!

Ὅπως βλέπετε, ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο τόν κάνει αὐτό πού εἶναι. Μένει τώρα νά δοῦμε καί ποιός εἶναι ὁ προσορισμός αὐτῆς τῆς εἰκόνας.

Ἄν μπορούσαμε ὅμως νά βγάλουμε πρακτικές συνέπειες ἀπό ὅλη αὕτη τήν ἱστορία, παιδιά, θά εἴχαμε δημιουργήσει μιὰ ἀγγελική πραγματικά κοινωνία τῶν ἀνθρώπων πάνω στή γῆ!

Κυριακή, 27 Φεβρουαρίου 1983

29. Γέν. 33, 10.

30. Ἀβυσσος (στερητικό ἀ + βυσσός, ποιητικός τύπος τοῦ βυθός) εἶναι: α) ἡ θάλασσα, μέ τήν ἔννοια τοῦ ὠκεάνιου βάθους-χάους, καί β) –μεταφορικῶς– κάτι ἀχανές, ὅπου χάνεται κάποιος, τό ἀπύθμενο ἢ τό ἀπροσμέτρητο χάος.